

mindenáron való megteoretizálása kiket nyer meg, és kiket riaszt el? S hogyan viszonyulnak a táncház-teóriák jelkép-tudatunkhoz, a nemzetiségi önazonosságot kifejező megannyi szimbolikus formához?

A vita a kérdések csak egy kicsiny hányadát tudja, fogja megválaszolni. A nézetek szembesítése éppen ezért – bármilyen korlátozottak legyenek is a megegyezés (mi több: a közös metanyelven való értelmezés) esélyei – szükséges, sőt elkerülhetetlen.

Aradi József

(Korunk, 1980/10. 744.)⁸⁰

Táncháznemzedékek

Mindannyian lépten-nyomon tanulunk, a nálunk bölcsőbbek, okosabbak oktatnak, nevelnek. Végre egy olyan szórakozási lehetőség, ahol felszabadultan, jól érezzük magunkat. Ahhoz, hogy a társaságba beilleszkedhessünk, természetesen meg kell tanulnunk táncolni, énekelni, de ez nem esik nehezünkre; a táncot, éneket korosztályunkbeliek tanítják, és máskülönben is mindenki csinálja, miért ne állnánk be közéjük?

Ekképpen gondolkozhattak a táncházba becseppenő fiatalok. De mi is a táncház, hogyan alakult ki, kik szervezik?

Táncházalapítás

A kívülálló a faluval, népzenével, népi tánccal hozza összefüggésbe. Valóban falusi örökség, gyökereit a város falain kívül kell keresnünk. A „kezeseknek” (cigányfogadónak) nevezett táncszervezők béreltek egy táncra alkalmas helyiséget. Az időjárási viszonyok szerint nyáron csúrt, a hidegebb hónapok beálltával pedig egy körben a fal mellett padokkal, az egyik sarokban a zenészek számára húzott emelvényvel ellátott szobát. A nagyobb fiúk a kisebbeket elküldték a lányok után; kinek szeretője volt, maga kéreztette el. A házások – közös tánc esetén – együtt jöttek. A táncház a közösségi élet egyik formája volt, mely alkalmat adott az együttlétre, baráti és érzelmi kapcsolatok kialakítására, szórakozásra.

Hogyan került ez a szórakozási forma városra?

Az elmúlt években az ifjúság egy része különös érdeklődéssel fordult a népi hagyományok felé; sokan tűzték ki céljukként a falu tárgyi és szellemi kincseinek felkutatását és megismerését. Ezek rendszerint egyéni akciók voltak, csak annyiban nevezhetők közösséginek, amennyiben valamilyen intézményes keretben ismertették

80 A Korunk 1980/10. lapszámának Fórum rovatában lezajló vitát Aradi József szerkesztette.

gyűjtéseiket, szerzett tapasztalataikat. A szépérzék, valamint az értékek felé fordulás ösztönözhetette a táncnészeket a hangszeres népzene elsajátítására. A zenei ízlés jó irányba fordítását már az iskolában biztosították zenetanáraink, amikor a zeneelmélet tanítását a népdalra alapozták. Egyesek – zenész szülők gyerekei lévén – a beszéddel majdnem egyszerre tanultak meg népdalt énekelni. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk a kolozsvári zeneóvodát sem, melynek jól felkészült és magas fokú pedagógiai érzékkel rendelkező tanárai szintén a zenei anyanyelvre alapozták a zeneoktatást. Egyáltalán nem kell tehát csodálkoznunk azon, hogy az ilyen környezetben nevelkedett fiatalok újkéréső lendületükben újra felfedezték a népzene, majd a tánc házalapítás gondolatával kezdtek foglalkozni. A Harmat (Zakariás testvérek) folkegyüttesének repertoárjában már szerepelt néhány gyimesi dallam eredeti előadásmódban – hegedű – gardony kísérettel – és feldolgozásban. Előzménye köz é tartozik Panek Kati és Csorján Márton közös tévés szereplése: 1975-ben, az egyik magyar nyelvű adásban kutasföldi népdalokat adtak elő eredeti népi zenekar-kísérettel. A dallamokat a zeneművészeti főiskola folklórkörének csoportja gyűjtötte.

A falusi zenekarok mintájára tánc ház együttesek alakultak városon is. Kolozsváron előbb a Bodzafa, majd két felé válva és külön-külön kibővülve a Bodzafa és Ördögszekér, Csíkszeredában a Barozda, Székelyudvarhelyen a Venyige, majd később a Harmat folkegyüttes átszerveződéséből a Marosvásárhelyen tánc házat vezető Regősök. Az együttesek a még élő eredeti népzene elsajátítását és az eredeti táncok tanítását tűzték ki célul maguk elé. Találón fogalmazta meg Csoóri Sándor, hogy: „A néptánc történetének két fontos történelmi pillanata volt: az egyik, amikor a tánc fölkerült a színpadra, és a másik, amikor a színpadról újra visszakerült a földre. Nem művészetként, hanem azért, hogy tánc maradhasson, mint ahogy szél a szél, eső az eső.”⁸¹

Nagy utánajárással sikerült termet is szerezni; egyik-másik művelődési otthon, ifjúsági klub, folyóirat, napilap nagyobb helyisége fogadta be a lelkes kezdeményezőket. Kolozsváron először például a bábszínház stúdiójában kaptak helyet.

„Tánc ház asság”

Mit is jelent városon a tánc ház? Hagyományőrzést, egy eltűnőben lévő (szórakozási) forma újjáéltetését? Mindezeknél sokkal többet. Természetesen hagyományápoló jellege is van, de ezenkívül önismereti igényre és öntudatra nevel. A tánc házakat megelőző ismeretterjesztő előadások keretén belül a meghívott szakemberek kevésbé ismert tájegységek – például a gyimesi és moldvai csángók – szokásait, viseletét, embereit mutatták be, ami az ismeretbővítésen túl az ugyanazt a nyelvet és szellemi kultúrát használó közösség azonosságtudatának felébresztését és elmélyítését is szolgálta.

81 Csoóri Sándor sokat idézett gondolata a Hungaroton lemezkiadó *Élő népzene* sorozatának negyedik részét képező, 1978-as *Tánc ház I.* és *Tánc ház II.* lemezek borítóján olvasható.

Szerencsés esetben, például Kolozsvárott a környék népzene- és táncanyagának változatossága (széki, kalotaszegi stb.) megkönnyítette a falusi fiatalság bevonását is az itteni táncházba. Ez esetben a táncház olyan közművelődési funkcióval rendelkező szórakozási formává nőtte ki magát, amely lehetővé teszi a városi és falusi ifjúság egymáshoz való közeledését. A népdal, a népi tánc közössége nyílt közösség, bárkit befogad. Tájegységek és társadalmi eredet közötti határokat eltörlő közös éneklés, közös tánc, az együvé tartozás érzését kelti a jelenlévőkben. A közös szórakozás társkeresésre is alkalmat nyújthat. Több „táncházasságot” tartunk számon, és bizonyára sokról nincs is tudomásunk. Egy elejtett mosoly, egy szép mozdulat is bármikor lehet valamely mélyebb érzelmi kapcsolat kiindulópontja.

„Táncházalás”

Többször felvetődött a kérdés, hogy a Kolozsvárról elkerült egykori táncházások (táncházlátogatók) gyarapodtak-e valamivel, új munkahelyükön, tevékenységi területükön hozzájárulnak-e a mozgalom népszerűsítéséhez, terjesztéséhez. Örömmel láthattuk, hogy a táncház-hatás nem múlt el nyomtalanul. Az úgynevezett első táncházgeneráció képviselői, akik az induláskor vagy röviddel utána még köztünk voltak, új környezetükben bekapcsolódtak a már meglévő táncházak munkájába, sőt arra is van példa, hogy újabb táncházak alapítását kezdeményezték.

Két-három év múlva a második táncháznemzedék is befejezi majd kolozsvári tanulmányait, s felmerül a kérdés, folytatja-e valaki, amit mi elkezdtünk. Az utódlás gondjában egyelőre nagy a tanácstalanság. A belső készítés és céltudatoság hiányában senkire sem lehet ráerőszakolni, hogy megtanulja a táncrendeket. Újabb „táncházban-muzsikálni” vágyó fiatalok nem jelentkeztek. Bízunk abban, hogy az idő megoldja a helyzetet. Talán sikerül majd egy zenekarra való együtttest összehozni a Kolozsvárra visszaszivárgó egykori kezdeményezők közül.

Aprók táncháza

Másik gondunk a táncos-utánpótlás megoldása. A jövő táncházgenerációjának nevelését kis korban kell megkezdeni: kitűnő alkalom lenne ez a zenei anyanyelv bővítésére és az ízlésnevelésre. A módszeresen tanított népdal és népi tánc erkölcsi és fizikai tartást ad a gyermekeknek; céltudatosságra, kitartásra, öntudatra nevel. Mozgósítja a belső lelki tevékenységet, segíti a gátlások leküzdését. A szülők által kényelemhez, lustasághoz szoktatott gyermekben felébreszti a mozgásigényt. Az alaplépések, valamint a begyakorlott táncmotívumok elsajátítása után – lévén, hogy a magyar tánc kötetlen tánc – e motívumok variálása az improvizáló készséget is fejleszti. Ezért próbálkoztunk az úgynevezett „aprók táncházának” beindításával. Voltak már ilyen irányú próbálkozásaink, de kellő pedagógiai és módszertani ismeretek híján – és főleg egyetemi elfogultságunk miatt – a kezdeményezésnek nem tudtunk kellő folytonosságot biztosítani.

Ami a mozgalom jövőjét illeti, a táncház az intézményesedés ellentmondásait éli. Ez részben előny, részben hátrány. Az intézményi keret csak a működés feltételeit

biztosítja, a többi azokon múlik, akik lelkesedésből vagy ügyszeretéből a fenti gondokat magukra vállalják. Táncházvezetőt a zeneművészeti főiskolán nem képeznek, táncházvezetői állás nincs. Ami egyedül a hivatástudat szempontjából nevezhető pozitívumnak. Az intézményesítés hátránya végső soron ugyanabban rejlik, amiben az előny van: a keretben. Mert a keretekbe nemcsak belépni nehéz, hanem belőlük kilépni is. És nemcsak nehéz, hanem főleg nem ajánlatos.

Táncház tehát van, a többi a táncházgenerációkon múlik. Az lesz a hagyományunk, amit céljainkból megvalósítani sikerül.

Kostyák Alpár

(Korunk, 1980/10. 745–746.)

Táncház – de meddig?

Ma már közhelynek számít, hogy az ember mindennapi életével, tevékenységével kapcsolatos folyamatok, jelenségek lefutási ritmusa felgyorsult, vagy legalábbis gyorsulóban van. Mi köze ehhez a táncháznak? Csak annyi, hogy ez a „versenyfutás” a kulturális jelenségeket, ezen belül az ifjúság gyorsan változó kulturális törekvéseinek hullámverését is érinti.

Csupán az utóbbi 20-25 évben négy különböző arcélű kulturális mozgalom (divathullám?) követte egymást egyre gyorsuló tempóban. A klubmozgalom annak idején az ötvenes-hatvanas évek atomizálódó, társtalan, magányos életmódjára keresett alternatívát. Kevés sikerrel. Ezt követte a beathullám. Majd sietős egymásutánban a színjátszómozgalom, s végül a napjainkig gyűrűző folklór hullám.

A folklórmozgalom elődjeihez képest nálunk sajtóságos vonásokat is felmutat. Mindenekelőtt abban különbözik tőlük, hogy nem tekinthető kizárólagosan ifjúsági mozgalomnak. A klubmozgalomtól (nálunk a beatdivattal összefonódó pincekluboktól), a beathullámtól (nálunk Siculus-fesztiváltól) és a pódium típusú (nálunk Stúdió–51 mintájú) színjátszómozgalomtól az idősebb nemzedék nagyjából távol tartotta magát, legfeljebb ki közönnel, ki fejcsoválva figyelte, merre is száguld az ifjúság újabb hóbortjának „tüzes szekere”. A folklórmozgalom egyszerre több nemzedéket is magához vonzott, bekapcsolt. A tévé számos műsora (és nemcsak a Kalácsa), a különböző művelődési intézmények folklórérdeklődése, a népi táncegyüttesek s nem utolsósorban a hímzett ruhadarabok, varrottasok minden nemzedékre kiterjedő terjedése mind ezt bizonyítja.

Még hangsúlyozottabbnak mutatkozik az eltérés, ha e mozgalmak méreteit, szervezetségét, intézményesítési fokát vesszük szemügyre. Míg a klub-, illetve a beatmozgalomnak, majd a pódiumszínjátszásnak nálunk nem volt számba vehető tömegalapja (amiben talán a meglévő intézmények, azaz a hivatalosság tartózkodó